

Szanowni i Drodzy Państwo,

Jestem w nie lada kłopotcie, mając przedstawić w niewielu słowach *Ilustrowany leksykon gwary i kultury podhalańskiej* Józefa Kąsia - owoc wieloletniej wyteżonej pracy, wielu zmagañ, wysiłków, wyrzeczeń, wielu przemyśleñ i dyskusji naukowych. Skupię się zatem tylko na jednym aspekcie – wyjątkowości tego słownika w polskiej leksykografii gwarowej, która przecież ma już ponadstuletnią historię i znaczący dorobek, która też dopracowała się wielu interesujących rozwiązań metodologicznych. Może poszczycić się bogactwem i zróżnicowaniem ok. 200 słowników gwarowych, o różnym zakresie, sposobie opracowania i – co za tym idzie – różnej wartości, naukowych i popularnonaukowych, współczesnych i historycznych.

Ilustrowany leksykon gwary i kultury podhalańskiej Józefa Kąsia stanowi praktyczną realizację i rozwinięcie Jego koncepcji leksykograficznej, gwarowego słownika regionalnego, który winien ukazywać słownictwo danej gwary w kontekście kulturowym, a więc być połączeniem słownika lokalnej gwary i kultury, jak to już się stało we wcześniejszym Jego *Słowniku gwary orawskiej*. Można śmiało powiedzieć, że słownik orawski rozpoczął nowy etap dziejów leksykografii polskiej ze względu na novum opracowania. O ile jednak Słownik orawski zawiera ponad 27 000 artykułów hasłowych i ok. 120 ilustracji, to słownik gwary i kultury Podhala nie tylko w samym tytule odzwierciedla wagę informacji kulturowych, ale zawiera ponad 50 tys. haseł i ok. 3 tys. ilustracji.

Ilustrowany leksykon gwary i kultury podhalańskiej Józefa Kąsia to zatem słownik nad słownikami, unikatowy pod wieloma względami, dzieło wyjątkowe w polskiej leksykografii gwarowej. Zastanówmy się, na czym polega wyjątkowość tego słownika.

Leksykon Józefa Kąsia to słownik autorski, dzieło jednego człowieka, powstały bez wsparcia instytucji naukowych, bez grantów, bez zespołu, opracowany z pasją, z ogromnym zaangażowaniem, z poczucia obowiązku i z potrzeby serca. Porównać go tylko można z takimi autorskimi słownikami jak sześciotomowy Słownik gwar polskich Jana Karłowicza z początku XX wieku i również sześciotomowy Słownik gwar kaszubskich ks. Bernarda Sychty z drugiej połowy XX wieku. Oni także pisali z potrzeby serca bez wsparcia instytucjonalnego. Słownik podhalański znacznie jednak przewyższa wymienione słowniki sposobem opracowania, szczegółowością opisu leksykograficznego i przystępnością.

To słownik imponujący objętościowo (10-tomów, ok. 50 000 haseł), bogato ilustrowany, słownik pełny, nie dyferencyjny, nie wybiórczy, który zawiera wszystkie wyrazy występujące w gwarze Podhala, a nie tylko część leksyki różniącej się od ogólnopolskiej. Dzięki temu ukazuje bogactwo mowy góralskiej i jej więzi, wspólnoty pojęciowo-wyrazowej z językiem ogólnym, innymi gwarami i innymi odmianami polszczyzny. Oddaje zatem całe bogactwo mowy podhalańskiej. To słownik zarówno współczesnej, jak i historycznej mowy góralskiej, dzięki czemu stanowi on cenny dokument zarówno językowo-kulturowej przeszłości, jak i teraźniejszości, ważny dla obecnych i przyszłych pokoleñ, który pokazuje, jak żyła i żyje dziś gwara podhalańska.

Leksykon utrwała dziedzictwo kulturowe Podhala, materialne i niematerialne, którego przekazanie następnym pokoleniom jest nie tylko naszym zadaniem, ale i obowiązkiem. To zadanie spełnia doskonale, dokumentując nie tylko utrwalony w słowie ginący świat góralszczyzny, ale także jego ewolucję, stan współczesny. To leksykon, który odzwierciedla mentalność górali, ich system wartości, oparty na religii, ciężkiej pracy, poczucie humoru, przywiązanie do tradycji itp. To słownik bogaty w przysłowia, porzekadła, opisy zwyczajów, wierzeń ludowych, praktyk magicznych.

Leksykon Józefa Kąsia to największy, znakomicie opracowany zbiór słownictwa jednego regionu. Niemniej jednak jest to dzieło niezwykle istotne nie tylko dla samej społeczności

Podhala, dla jednego regionu, ale szerzej – dla wielu Polaków spoza tego regionu, dla nauki i kultury polskiej. Jest to przecież dokument językowo-kulturowy ukazujący w skali jednego regionu jak w soczewce nie tylko stan współczesny, ale przede wszystkim odchodzący w przeszłość świat ludowej kultury i języka ludowego.

Ilustrowany leksykon gwary i kultury podhalańskiej to słownik znakomicie opracowany, metodologicznie spójny, nowatorski, w którym każde hasło zostało opisane przejrzysto, interesująco, wyczerpująco, precyzyjnie zdefiniowane, zilustrowane świetnie dobranymi obszernymi cytatami, ukazującymi słowo nie tylko w kontekście językowym, ale także w kontekście kulturowym, dokładnie zlokalizowane. Właściwie każdy artykuł hasłowy to swoista syntetyczna monografia danego wyrazu gwarowego.

Leksykon podhalański to słownik przystępny dzięki jasnemu, klarownemu sposobowi opracowania i zapisowi zgodnemu z regułami ortograficznymi polszczyzny, ale uwzględniającemu swoistość gwary. To nie tylko rezygnacja z transkrypcji fonetycznej utrudniającej odbiór niespecjalistom, niedialektologom, ale to zapis dokonany zgodnie z przemyślaną spójną koncepcją ortografii gwarowej opracowanej przez Autora na potrzeby słownika. Wiemy, jak niejednolita jest pisownia tekstów gwarowych, ile dylematów przysparza każdemu badaczowi zapis gwary. Zatem rozwiązania zastosowane w leksykonie z pewnością zostaną wykorzystane zarówno przez dialektologów, jak i przez miłośników gwar. Jest to pisownia ustandaryzowana, konsekwentna, która nie dopuszcza dowolności, oddaje również istotne fonetyczne cechy gwarowe. Dzięki wymienionym zaletom z leksykonu mogą więc swobodnie korzystać wszyscy zainteresowani gwarą i kulturą podhalańską.

Ilustrowany leksykon gwary i kultury podhalańskiej Józefa Kąsia dostosowany do potrzeb różnych odbiorców łączy walory naukowe z popularyzatorskimi. To prawdziwa encyklopedia regionu, klucz do zrozumienia jego gwary i kultury, dzieło fascynujące, urzekające bogactwem materiału językowo-kulturowego i ilustracyjnego, w którym każdy znajdzie dla siebie coś szczególnego.

Ilustrowany leksykon gwary i kultury podhalańskiej Józefa Kąsia winien się znaleźć w bibliotece każdego miłośnika Podhala, każdego miłośnika gwary podhalańskiej i tradycyjnej kultury góralskiej. Sięgnąć po leksykon powinni przede wszystkim sami mieszkańcy regionu, dla których z pewnością stanie się nieocenionym źródłem wiedzy o tradycyjnym świecie góralszczyzny nie tylko dzięki obszernym oryginalnym wypowiedziom w gwarze, ale również dzięki kilku tysiącom fotografii dokumentujących przyrodę i bogatą kulturę Podhala, która na skutek zmian cywilizacyjnych, staje się coraz mniej znana młodemu pokoleniu.

Prof. dr hab. Halina Karaś

Prodziekan Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, członek Rady Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego ds. Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, redaktor naczelna portalu internetowego „Gwary polskie”, autorka m.in. pracy „Polska leksykografia gwarowa”.